Viziuni structurale asupra lexicului înainte de teoria câmpurilor lexicale elaborată de Jost Trier

Dinu MOSCAL*

Key-words: *the lexical field theory*, *general linguistic*, *structural linguistic*

1. Cercetările lingvistice actuale pe această temă au la bază, cel puțin teoretic, studiile lui Eugenio Coseriu dedicate teoriei câmpurilor lexicale, însă aplicațiile practice prezintă adesea trăsături ale teoriilor anterioare, unde perspectiva este una generală, fără specificarea tipurilor de raporturi dintre termenii ce acoperă o arie semantică. O prezentare succintă a primelor viziuni asupra structurării lexicului până la prima teorie articulată a câmpurilor lexicale şi a modului în care s-au profilat ideile variantei tradiționale a teoriei câmpurilor lexicale – teoria lui Jost Trier – reprezintă nu numai o istorie a începuturilor cercetării în acest domeniu, ci şi câteva dintre căile abandonate pentru a se ajunge la o viziune coerentă. O bună înțelegere şi o aplicare corectă a teoriei câmpurilor lexicale ar trebui să urmărească şi evoluția ulterioară a acestui concept până la Coseriu, care oferă varianta cea mai adecvată. Aceasta se caracterizează prin necesitatea relevării raporturilor de la nivel semantic pentru majoritatea tipurilor de câmpuri, fapt ce limitează acest tip de cercetare numai la anumite zone ale lexicului.

2. Primele încercări de teoretizare şi de relevare în mod concret, prin exemple, a existenței câmpurilor lexicale în limbă sunt legate direct de începuturile structuralismului european şi îşi afirmă originile în concepția lui Wilhelm von Humboldt despre limbă, şi anume că aceasta se organizează la toate nivelurile într-un mod specific şi în acord cu întreaga cultură a vorbitorilor acelei limbi. Concepția humboldtiană despre limbă are la bază premisa universală că omul, prin natura sa, organizează tot ce îi este accesibil – evident, şi conform măsurii în care îi este accesibil – prin diferențieri şi asemănări:

> Er aber [der Mensch] strebt nach Vergleichung, Trennung und Verbindung und in seinen höheren Zwecken nach Bildung immer mehr umschliessender Einheit (Humbloldt 2003: 321–322),

iar concluzia la care ajunge este că

> Man kann die Sprache mit einem ungeheuren Gewebe vergleichen, in dem jeder Theil mit dem andren und alle mit dem Ganzen in mehr oder weniger deutlich erkennbaren Zusammenhange stehen (Humbloldt 2003: 335)[1].

* Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iaşi, România.

„Philologica Jassyensia”, An VII, Nr. 1 (13), 2011, p. 97–105

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

Ideile lui Humboldt despre caracterul sistematic al limbii şi instrumentarul lingvistic elaborat de către Saussure reprezintă punctul de plecare pentru primele realizări teoretice sprijinite prin exemple în analiza lexicului ca structură. Încercările de aceeaşi factură, însă aplicate la concepte, ale filozofilor Lullus şi apoi Leibniz – conform concepției cărora există o structură combinatorică a conceptelor care ar corespunde unei realități structurate combinatoric – sunt mai degrabă lucrări de comparație pentru lexicologie, chiar dacă, aşa cum spune şi Humboldt, „die Wörter immer Begriffen gegenüberstehen" (Humbloldt 2003: 337), deoarece nu fiecărui concept îi corespunde un cuvânt, aşa cum afirmă în mod implicit şi Bernard Pottier: „Ce qui est remarquable c'est qu'une langue arrive à dire ce qu'elle désire, quel que soit le coût de l'expression" (Pottier 1992: 203).

3. Prima analiză a elementelor lexicale cu precizarea raportului dintre ele pe baza semnificației[2] apare, aşa cum arată Coseriu, la K.W.L. Heyse, în lucrarea *System der Sprachwissenschaft*, editată postum de H. Steinthal în 1856. Coseriu afirmă că, deşi nu vorbeşte despre o structură internă şi despre câmp lexical, cel puțin prin prezentarea termenilor care formează câmpul lexical desemnat prin termenul *Schall* (rom. *sunet*), Heyse a avut intuiția unui câmp lexical structurat:

> Von inhaltlicher Struktur und von Wortfeld spricht er natürlich nicht. Trotzdem scheint mir klar, dass er zumindest für den von ihm untersuchten Fall die Intuition eines strukturierten Wortfeldes gehabt hat (Coseriu 1970: 181).

Trebuie remarcat însă şi faptul că Heyse a avut la bază unul dintre principiile de primă importanță ale semanticii structurale, şi anume că un cuvânt reprezintă concepția omului despre un obiect după diferite trăsături, care diferă de la o limbă la alta. Redăm aici o parte a citatului din manuscrisul lui Heyse apărut în prefața lucrării sale apărute postum, cu mențiunea că manuscrisul este anterior apariției faimoasei lucrări a lui W. von Humboldt amintite mai sus:

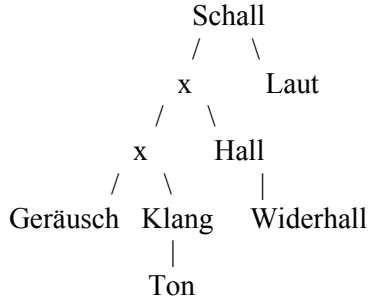
> Ein und dieselbe Vorstellung konnte *nach verschiedenen Merkmalen* [subl. n.] fixiert und bezeichnet werden: innerliche Verschiedenheit der Wurzeln ihrem Inhalte oder ihrer Bedeutung nach. Denn *der Mensch sprach nicht den Gegenstand selbst aus, sondern nur seine Auffassung des Gegenstandes* [subl. n.] nach einem einzelnem Merkmale (Heyse 1856: VIII–IX).

[1] În toate citatele se păstrează ortografia din textul original. În acest citat apare „man" pentru „mann" şi „Theil" pentru „Teil".

[2] André Jolles (1973: 104–115) consideră că primele observații referitoare la existența unor structuri la nivelul lexicului bazate pe raporturi semantice se găsesc în prima gramatică din spațiul occidental, *Τέχνη γραμματική* a lui Dionysios Thrax. Dionysios se limitează însă la numirea tipurilor de raporturi şi la câteva exemple succinte, fără vreo situare clară la nivelul lexicului. Argumentația îi aparține lui Jolles şi este construită pe baza, dar şi împotriva teoriei câmpului lexical a lui Trier. În plus, deşi este vorba despre o gramatică, distincțiile făcute de autor în cazul prezentat de Jolles au la bază principii extralingvistice, fapt deloc surprinzător pentru anul 118 î.e.n., iar Jolles nu face nici el distincția între logic şi lingvistic în prezentarea sa, deşi Heymann Steinthal, pe care Jolles îl citează, atrăsese atenția în privința acestei chestiuni cu aproape o sută de ani în urmă: „Dass es der bisherigen Grammatik so ergangen sei, dass sie falschlich der Sprache eine loghische Seele statt der eigentümlich sprachlichen geliehen habe, ist nach unserer voranstehenden Kritik mindestens sehr wahrscheinlich geworden" (Steinthal 1855: 252).

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

Aşadar, Heyse are în vedere conţinutul lingvistic, cel creat prin limbă, conform percepţiei subiective a vorbitorului, fapt care argumentează că prezentarea câmpului lexical „Schall" pe baza trăsăturilor semantice se încadrează într-o viziune susţinută prin principii conştient asumate şi exprimate ca atare. Observaţia făcută înainte de a relua prezentarea câmpului lexical „Schall" confirmă acest lucru: „Unsere Sprache ist reich an bestimmt unterschiedenen Ausdrücken für die verschiedenen Arten des Schalls" (Heyse 1856: 32). Conform definirii fiecărui termen, Coseriu reprezintă schematic câmpul lexical „*Schall*"[3] astfel (Coseriu 1970: 185):

(x = unităţi lexicale care lipsesc în limbă)

Schema este făcută după specificările date de Heyse pentru diferitele tipuri de sunet. Aprecierile în privinţa semnificaţiei fiecărui cuvânt sunt într-o oarecare măsură discutabile, consideră Coseriu (cf. Coseriu 1970: 183), însă important este modul în care este prezentat acest câmp, adică prin diferenţieri făcute pe baza trăsăturilor distinctive. Câmpul se constituie pe dimensiunea a ceea ce este audibil (*Schall*). Diferenţierile se fac apoi între ceea ce este provocat (x) şi ceea ce este neprovocat, automat, germ. „selbstthätig" (*Laut*). Sunetele provocate pot fi sunete care sunt percepute ca sunete care se propagă, germ. „auf den Luftwellen verschwebenden" (*Hall*, adică zgomotul produs de paşi sau de voci, de exemplu), sau care nu se propagă (x). Între sunetele percepute ca sunete care se propagă sunt şi sunetele care revin (*Widerhall*, rom. „ecou"). Sunetele percepute ca sunete care nu se propagă (nereprezentate în lexic ca totalitate) sunt continue, omogene (*Klang*) sau discontinue, neomogene (*Geräusch*). Sunetul omogen poate fi specificat calitativ, fapt ce aparţine muzicii (*Ton*) (Heyse 1956: 32). Ordonarea specificărilor este făcută de Coseriu, lui Heyse îi aparţin doar definiţiile.

Analiza făcută de Heyse a fost luată în considerare şi de către alte nume reprezentative ale lingvisticii structurale, printre care Pottier Bernard (Pottier 1963: 16; Pottier 1964: 124–125) şi Greimas (Greimas 1966: 33). Este cea dintâi analiză de la nivelul lexicului în care se are în vedere conţinutul subiectiv creat prin limbă. De fapt, această viziune a sa trebuie pusă în relaţie şi cu formaţia filozofică a autorului, acesta avându-l ca profesor pe Hegel, şi este foarte probabil ca însuşi titlul operei sale, *System der Sprachwissenschaft*, să nu se asemene întâmplător atât de mult cu titlul operei filozofice a lui Hegel, *System der Wissenschaft*, a cărei primă parte, *Phänomenologie des Geistes*, apare în 1807. Ideile lui Hegel se regăsesc şi la

[3] Marcarea grafică pentru câmp lexical este „câmp".

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

W. von Humboldt. Editorul lucrării lui Heyse, H. Steinthal, este şi autorul unei lucrări referitoare la raportul dintre lingvistica lui Humboldt şi filozofia lui Hegel, *Die Sprachwissenschaft W. von Humboldt's und die Hegel'sche Philosophie* (1848). Studiul de faţă nu are ca scop urmărirea bazelor filozofice la Humboldt, la Heyse sau la alţi lingvişti şi filozofi ai limbajului, însă trebuie remarcat faptul că filozofia lui Hegel – evident, prin cea a lui Kant[4] – are un rol determinant în evoluţia ideilor despre limbă şi limbaj. Referitor la domeniul absolut restrâns şi considerat oarecum vetust în lingvistica actuală, domeniul câmpului lexical, se poate face afirmaţia că originile acestei teorii nu pot fi căutate înainte de Hegel, deoarece perspectiva asupra limbii era încă sub imperiul logicii clasice. Referinţele la originea teoriei câmpului lexical înainte de Hegel se dovedesc a fi cel mult nişte analogii. În principiu, poate fi vorba numai despre încercările de structurare a noţiunilor desemnate prin cuvinte, aşa cum sunt cele din lucrările lui Lullus sau Leibniz, sau, aşa cum se va vedea mai jos, în gramatica lui Dionysios. Prima condiţie pentru a vorbi despre câmp lexical sau despre teorii care să anticipeze ceva în acest sens este perspectiva din care este abordat cuvântul. Acesta este şi motivul pentru care Coseriu consideră analiza lui Heyse premergătoare semanticii structurale şi teoriei câmpului lexical, căci Heyse nu vorbeşte despre o structură care să anunţe conceptul de 'câmp', ci se rezumă numai la o analiză semantică (aşa cum sunt şi unele aplicaţii contemporane în domeniu). Structura câmpului, aşa cum o ilustrează Coseriu, corespunde deja imaginii mai târzii despre câmpul lexical. Ideea de „spaţii" nelexicalizate era cu totul străină primelor încercări de structurare a lexicului pe baza semanticii.

4. Termenul „câmp" apare la câţiva autori ulteriori lui Heyse, dar fără a aduce contribuţii serioase la formarea unei teorii a câmpului lexical. Suzanne Öhman menţionează folosirea termenului „câmp" de către E. Tegnér, într-o lucrare din 1874, concept prin care acesta încearcă să evidenţieze o organizare a conţinuturilor conştiinţei mentale prin intermediul limbii „die Gliederung der menschlichen Bewusst-seininhalte durch die Sprache deutlich zu machen" (Öhman 1951: 73). În scurta prezentare a începuturilor teoriei despre câmpul lexical, Horst Geckeler (1976: 100 ş.u.) menţionează anticiparea acestui concept într-o lucrare a lui C. Abel din 1885, aşa cum a observat Baldinger, apoi un articol din 1910 al lui R.M. Meyer, despre care Geckeler spune că „ha demonstrado de forma coherente y bastante detallada la idea de campo, si bien todavía no con la terminología posterior" (Geckeler 1976: 100) şi că în el se găsesc formulări care premerg terminologiei fonologilor şcolii pragheze, iar fragmentul citat este un argument limpede în acest sens:

> *la semasiología ha de determinar para cada palabra en primer lugar a qué sistema semántico (o sistemas semánticos) pertenece; en secundo lugar, cuál es el factor sistematizante y diferenciador de este sistema* [sublinierea îi aparţine lui Meyer – n.n.] (Geckeler 1976: 101).

Mai sunt menţionate observaţiile făcute de Adolf Stöhr (1910) şi H. Werner (1919), care nu se dovedesc însă a aduce ceva relevant în domeniu.

[4] Este vorba despre mutaţia în planul cunoaşterii prin trecerea de la concepţia aristotelică, unde gândirea (deci şi logosul) d e s c o p e r ă (cu sensul gr. ἀνακᾶλύπτω) realitatea în diferitele ei forme (κατηγορίαι), la concepţia gândirii c r e a t i v e, cea care intervine în cunoaştere.

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

Autorii menționați mai sus au meritul de a construi o viziune structurală asupra lexicului, înainte ca elevii lui Saussure să îi fi publicat cursul de lingvistică generală.

5. Ca şi în cazul lui Humboldt, importanța lui Saussure în conturarea teoriei câmpului lexical provine din viziunea sa generală asupra limbii ca întreg şi din planul metodei, cu deosebirea că la Saussure apare şi o expunere explicită a unor anumite raporturi în cadrul lexicului. Este vorba despre un anumit tip de raporturi dintre cele numite de autor „raporturi asociative", acestea din urmă fiind prezentate astfel:

> Elles n'ont pas pour support l'étendue; leur siège est dans le cerveau; elles font partie de ce trésor intérieur qui constitue la langue chez chaque individu. Nous les appellerons *rapports associatifs* (Saussure 1922: 171).

În concepția lui Saussure, aceste raporturi se bazează fie pe similaritatea imaginii acustice, fie pe existența unui radical comun, fie pe analogia semnificaților („*enseignement*, *instruction*, *apprentissage*, *éducation*, etc."). Ultimul tip de raporturi asociative este explicat ca fiind o „communauté [...] de sens seulement" (Saussure 1922: 174), principiu ce se aplică şi în cazul câmpurilor lexicale, însă nu se vorbeşte despre formarea unor grupuri. Pasajele cu adevărat importante în evoluția concepției despre câmpul lexical, care vor fi reluate de către Trier, apar acolo unde Saussure prezintă limba ca sistem: „la langue est un système dont tous les termes sont solidaires et où la valeur de l'un ne résulte que de la présence simultanée des autres" (Saussure 1922: 159) sau chiar şi mai clar:

> Dans l'intérieur d'une même langue, tous les mots qui expriment des idées voisines se limitent réciproquement: des synonymes comme *redouter*, *craindre*, *avoir peur* n'ont de valeur propre que par leur opposition; si *redouter* n'existait pas, tout son contenu irait à ses concurrents (Saussure 1922: 160).

Prin observația făcută în cazul lui *redouter* se înțelege că Saussure are conceptul unei arii semantice care este reprezentată în lexic prin anumite cuvinte care îşi împart câte o anumită parte din aceasta, în funcție de fiecare limbă în parte. De asemenea, trebuie remarcat că seria de sinonime dată ca exemplu conține şi o locuțiune fixă, *avoir peur*, lucru care rămâne valabil şi în cazul teoriei câmpurilor lexicale. La Trier, pe lângă influența şi trimiterile directe la Humboldt, se pot observa trimiteri clare la concepția lui Saussure despre conținutul nearticulat al gândirii şi la importanța limbii în organizarea acestui conținut, dar şi despre faptul că semnificația unui cuvânt rezultă din raportul cu cuvintele cele mai apropiate în plan semantic. Într-o notă explicativă, Trier consideră că teoria sa despre câmp i se datorează în primul rând lui Saussure, deoarece, afirmă el, ideile sale despre câmp erau clare deja din 1923 – aşadar cu un an înainte ca Ipsen să publice articolul în care apare prima expunere bine închegată, chiar dacă numai în câteva rânduri, despre câmpul lexical – notă în care Trier afirmă:

> Ob ich die Theorie der Feldbetrachtung allein mit Saussures Hilfes entwickelt habe oder ob die kurzen 12 Zeilen bei Ipsen miteingewirkt haben, kann ich nicht mehr sagen [...]. Im ganzen der Auffassung fühle ich mich am stärksten verpflichtet Ferdinand de Saussure (Trier 1973: 11).

Desigur, Trier vorbeşte despre Saussure ca teoretician al limbii, şi nu ca teoretician al câmpului lexical, însă indicațiile sale, amintite mai sus, şi exemplul

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

seriei *redouter*, *craindre*, *avoir peur* pot fi considerate şi principii teoretice pentru stabilirea unui câmp lexical.

Geckeler exagerează atunci când încearcă să discrediteze ideile lui Saussure expuse mai sus prin ceea ce afirmă acesta privitor la „familia asociativă”, adică:

> […] les termes d'une famille associative ne se présentent ni en nombre défini, ni dans un ordre déterminé [...]. Un terme donné est comme le centre d'une constellation, le point où convergent d'autres termes coordonnés, dont la somme est indéfinie (Saussure 1922: 174).

Are dreptate atunci când afirmă că „encontramos aquí una idea que es irreconciliable con la teoría del campo” (Geckeler 1976: 105) prin trimiterea la „familia asociativă” de la Saussure, însă în conceptul desemnat prin această sintagmă sunt cuprinse toate tipurile de asocieri, adică fie bazate pe similaritatea imaginii acustice, fie pe existența unui radical comun sau a unei terminații comune, fie pe analogia semnificaților. Ceea ce nu trebuie ignorat este că trimiterea la Saussure în ceea ce priveşte câmpul lexical trebuie să aibă în vedere teoria sa despre raporturile asociative bazate pe analogia semnificaților. Această imagine corespunde exemplului seriei *redouter*, *craindre*, *avoir peur* şi explicațiilor despre limitarea lor reciprocă şi stabilirea conținutului lor semantic prin raportul între elementele seriei. Trimiterea nu poate fi făcută la celelalte tipuri de raporturi care sunt cuprinse în sintagma „familie asociativă”. Afirmația lui Saussure despre „familia asociativă” nu continuă nici ideea despre grupele sinonimice, nici pe aceea despre raporturile asociative bazate pe analogia semnificaților. Dacă ar fi fost aşa, atunci s-ar fi putut lua în discuție existența unei inconsecvențe. Notele lui R. Godel după cursul din 1907 arată că această sintagmă terminologică reprezintă pentru Saussure un concept mult mai larg, care face parte din concepția sa generală despre limbă ca sistem, iar cele patru tipuri de asociere constituie o premisă prin care să se ajungă la o reprezentare paradigmatică completă a elementelor unei limbi, chestiune pe care Saussure o consideră „o necesitate *a priori*”. De fapt, aici apare propunerea unei rezolvări teoretice a ceea ce a afirmat şi Humboldt despre limbă. Saussure pune aceste raporturi asociative în strânsă legătură – chiar într-un raport de interdependență – cu „*asocierea* primordială *dintre formă şi idee*”, adică, în termenii consacrați, asocierea dintre semnificat şi semnificant, lucru care s-a bucurat de atenția cuvenită abia prin studiile lui Coseriu dedicate câmpului lexical şi structurilor lexematice în general. Fragmentul din notele de curs amintite probează această viziune a lui Saussure, în care raporturile asociative pe baza analogiei dintre semnificați nu reprezintă decât o secțiune a ansamblului teoretic gândit de Saussure:

> <Si> la masse de formes qui composent la langue pour chaque individu ne <restait qu'> un chaos dans la tête <la parole et le langage seraient inconcevables>. La nécessité d'un classement, d'un ordre quelconque est une nécessité *a priori*, même sans mettre en avant la psychologie. Comme premier élément de cet ordre nous devons poser: *l'association* primordiale *entre forme et idée* et groupe des idées; puis une autre association sans laquelle la première ne pourrait <pas> exister: *l'association de forme à forme*, des formes entre elles. [...] Il pourra y avoir **association** simplement au nom du **signifié**: *enseignement*, *instruction*, *apprentissage*, *éducation*, etc. (Saussure 1989: 285–286).

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

Este un lucru cert că originile teoretice ale câmpului lexical se regăsesc la Saussure, iar primul teoretician al câmpului lexical afirmă explicit acest lucru. Evoluția ulterioară etapei reprezentate prin direcția Trier-Weisgerber reprezintă o continuare în linia structuralismului european.

6. Deşi au fost deja amintiți câțiva precursori ai ideii de câmp lexical, primul care a vorbit despre câmp, aşa cum afirmă şi Trier, a fost Gunther Ipsen: „Gunther Ipsen hat als erster vom Feld gesprochen, 1924" (Trier 1932: 418) şi continuă prin redarea fragmentului complet în care, pentru prima dată, este prezentată explicit ideea de câmp lexical:

> Ferner, die Eigenwörter stehn in einer Sprache nie allein, sondern sind eingeordnet in Bedeutungsgruppen; damit ist nicht eine etymologische Gruppe gemeint, am wenigsten um chimärische «Wurzeln» aufgereihte Wörter, sondern solche, deren gegenständlicher Sinngehalt mit anderen Sinngehaltenverknüpft ist. Diese Verknüpfung aber ist nicht als ein Aneineinderreihung an einem Assoziationsfaden gemeint, sondern so, dass die ganze Gruppe ein «B e d e u t u n g s f e l d» absteckt, das in sich gegliedert ist; wie in einem Mosaik fügt sich hier Wort an Wort, jedes anderes umrissen, doch so, dass die Konturen aneinanderpassen und alle zusammen in einer Sinneinheit höherer Ordnung auf-, nicht in einer faulen Abstraktion untergehen (Ipsen 1924: 225).

Acest scurt pasaj indică chestiunile de bază referitoare la câmpul lexical, dintre care trebuie remarcată ideea unei structuri concrete care să fie perfect analizabilă, ceea ce va rămâne mereu o preocupare importantă pentru toți teoreticienii câmpului lexical. Ipsen a revenit la teoria câmpului lexical într-un articol mai detaliat, *Der neue Sprachbegriff* (1932), însă în loc ca această revenire să-l poziționeze în fruntea listei teoreticienilor câmpului lexical, dimpotrivă, îl îndepărtează de această poziție. Ideile despre câmpul lexical din acest articol au la bază ideologia lui Husserl, iar Ipsen interpretează ideile lui Saussure despre limbă prin acest filtru. Ipsen consideră că semnificația cuvântului este insuficientă pentru a reda structura unei limbi şi că, din perspectiva psihologică asupra limbii a lui Husserl – perspectivă pe care şi-o asumă apoi („Husserls Strukturanalysen sind das logische Fundament der neuen Sprachphilosophie", Ipsen 1973: 62) –, e nevoie de o dublă analiză a limbii:

> […] die äussere Form der Sprache, gleichsam das physiologische Produkt des Sprechens, und die Vorstellungen, die der Sprecher damit verbindet und im Andern hervorzurufen wünscht (Ipsen 1973: 61).

Prin acest mod de a percepe limba, Ipsen încearcă să discrediteze câteva puncte de bază ale lui Saussure, printre care caracterul formal al limbii (în sensul că limba este formă, şi nu substanță) şi teoria despre „valoare", şi consideră că principiile saussuriene conduc la o teorie a limbii insuficientă, fapt ce s-ar dovedi printr-o perspectivă unidimensională şi lipsită de ordine (Ipsen 1973: 70). Soluția propusă este o reconsiderare a structurii dintr-o perspectivă multidimensională („ein mehrdimensionales Gefüge"). Astfel, analiza sa pentru câmpul „*metale*" combină criteriul semantic cu cel formal (în principiu, este vorba despre identitatea

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

radicalilor[5]). Această combinație de la nivelul metodei face ca ceea ce el numeşte „câmp semantic" (germ. „Bedeutungsfeld") să fie unitate reflectată în ambele planuri: semantic şi formal (adică să aibă acelaşi radical). Direcția expusă aici nu face decât să indice prezența cu totul excepțională în limbă a unor asemenea structuri, însă nu a avut nici o continuare şi este una dintre încercările de teoretizare a câmpului lexical de care Trier se delimitează printr-un comentariu foarte exact, arătând că aceste structuri sunt mai mult decât câmp lexical şi că îl includ ca prim factor:

> *Anpassung in Form und Bildung*, *Einpassung in formale Systeme* ist ihm [Ipsen] nicht ein Ereignis innerhalb des Feldes, sondern ein *Ereignis*, *in welchem Feld erst wird* (Trier 1932: 439).

Aşa cum arată şi Suzane Öhman, faptul că este vorba despre nişte structuri lexicale cu totul excepționale într-o limbă a făcut ca această teorie să nu se afirme în lingvistică, lucru absolut normal, deoarece o teorie este a generalului, şi nu a particularului:

> So far, the new Ipsen field has acquired little signifiance in linguistics, undoubtedly because it is not easy to find word groups manifesting both formal and semantic affinity (Öhman 1953: 126).

7. Ideile despre o organizare a lexicului pe principii lingvistice apar ca urmare a distincțiilor făcute în filozofie, culminând cu Hegel, care au permis afirmarea unei realități lingvistice specifice, moment marcat prin apariția în 1836 a cunoscutei lucrări a lui W. von Humboldt. Aici apare viziunea limbii ca realitate structurată după principii proprii la toate nivelurile sale, iar primele încercări de teoretizare a existenței unor structuri la nivelul lexicului unei limbi se leagă în mod direct de opera lui Humboldt.

Înainte de Trier apar analize ale lexicului perceput ca structurabil, dar teoriile mai bine organizate se bazează nu doar pe conținutul semantic. Doar percepția lui Heyse, precum şi observațiile lui R.M. Meyer legate modul în care acesta înțelege semasiologia, arată o perspectivă strict lingvistică, însă fără a emite o teorie articulată. Până la Trier s-au făcut numai observații cu caracter general, ivite în cadrul unor preocupări cu caracter mai larg asupra limbii. La fel este şi în cazul lui Saussure. Însă, ca şi în alte domenii ale lingvisticii, principiile de bază şi instrumentarul teoretic al teoriei câmpului lexical se găsesc în opera lingvistului genevez.

Bibliografie

Coseriu 1970: Eugenio Coseriu, *Zur Vorgeschichte der strukturellen Semantik: Heyses Analyse 'Schall'*, în vol. *Sprache. Strukturen und Funktionen. XII Aufsätze zur Allgemeinen und Romanischen Sprachwissenschaft*, in Zusammenarbeit mit Hansbert Bertsch und Gisela Köhler, Hrsg. von Uwe Petersen, Tübingen, Gunter Narr, p. 181–192.

Geckeler 1976: Horst Geckeler, *Semanticá estructural y teoría del campo léxico*, Versión española de Marcos Martínez Hernández, Madrid, Gredos (ed. I, 1971).

Greimas 1966: A.-J. Greimas, *Sémantique structurale. Recherche de méthode*, Paris, Moreau et Cie.

[5] O cercetare a limbii pe baza radicalilor şi care s-a dovedit deosebit de fructuoasă a realizat-o Pierre Guiraud în *Structures étymologiques du lexique français*.

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)

Humbloldt 2003: Wilhelm von Humbloldt, *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwiklung des Menschengeschlechts*, în vol. *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwiklung des Menschengeschlechts. Über die Sprache*, Wiesbaden, Fourier Verlag (ed. I, 1836).

Ipsen 1924: Gunther Ipsen, *Der Alte Orient und die Indogermanen*, în „Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg“, Heidelberg, Carl Winter Verlag, p. 200–237.

Ipsen 1973: Gunther Ipsen, *Der neue Sprachbegriff*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes“, Hrsg. von Lothar Schmidt, Darmstadt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, p. 55–77 (ed. I, 1932).

Jolles 1973: André Jolles, *Antike Bedeutungsfelder*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes”, Hrsg. von Lothar Schmidt, Darmstadt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, p. 104–115 (ed. I, 1934).

Öhman 1951: Suzanne Öhman, *Wortinhalt und Weltbild. Vergleichende und methodologische Studien zu Bedeutungslehre und Wortfeldtheorie*, Stockholm.

Öhman 1953: Suzanne Öhman, *Theories of the 'Linguistic Field'*, în „Word”, 9, p. 123–134.

Pottier 1963: Bernard Pottier, *Recherches sur l'analyse sémantique en linguistique et en traduction mécanique. Série A. Linguistique appliquée et Traduction Automatique II,* Publications Linguistique de la Faculté de Lettre et Sciences de l'Univérsité de Nancy.

Pottier 1964: Bernard Pottier, *Vers une sémantique moderne*, în „Travaux de linguistique et de littérature”, tome II, nr.1, p. 107–137.

Pottier 1992: Bernard Pottier, *Sémantique générale*, Paris, PUF.

Saussure 1922: Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Albert Riedlinger, Paris, Payot & Cie.

Saussure 1989: Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Édition critique par Rudolf Engler, Tome 1, Reproduction de l'édition originale, Wiesbaden, Otto Harrassowitz.

Trier 1932: Jost Trier, *Sprachliche Felder*, în „Zeitschrift für deutsche Bildung”, 8, p. 417–427.

Trier 1973: Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts*, Zweite Auflage, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag (ed. I, 1931).

Structural Visions in the Vocabulary Study Before Jost Trier's Lexical Field Theory

The study explores the origins and the general perspective of the first theoretical directions for a structured representation of the vocabulary. Therefore, the most important fact is the strict orientation on the linguistic perception of the designated realities, a principle first stated by Heyse. Another topic of the study is the discussion of Saussure's distinction between a general vision on the organization of the vocabulary (i.e. "famille associative") and a more restricted one, strictly form a linguistic perspective, where the organization is based on what Saussure calls "une communauté de sens seulement" (i.e. "rapports associatifs"). This distinction is not taken into consideration by Trier who continues the general view (influenced by Humboldt) and neither by E. Coseriu's disciple, Horst Geckeler, who just ignore it. The present observations represent a contribution both in terms of understanding the 'lexical field' concept, but also in terms of degree of linguistic appropriateness of the different points of view in the study of the vocabulary of a language.

BDD-A978 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:28 UTC)